

Magyar UFO

avagy a gyökrendszer szerepe a szavak értelmezésében

Mellár Mihály

Hol zsarnokság van,
ott zsarnokság van

...

nemcsak a szögesdrótban,
nemcsak a könyvsorokban
szögesdrótnál jobban
butító szólamokban;

...

hol zsarnokság van,
mindenki szem a láncban
ILLYÉS GYULA

A magyar szótár szerkezete

Az UFO-k itt jártak. A látogatást komoly felkészülés, tervezés előzte meg. Az expedíció tagjait FiXa bolygó kormánya és tudományos akadémiaja nagy körültekintéssel válogatta össze. A legkülönbözőbb szakmák kiválóságait hozták magukkal. Az űrhajót kiszolgáló személyzet mellett hoztak vegyészt, biológust, geológust és természetesen nyelvészt is, akinek feladata volt a Harmadik Bolygó értelmes lakóival kapcsolatot teremteni.

Arra azonban, nem gondoltak, hogy a földiek nyelvét Istenük összezavarta és az emberek most több mint négyezer nyelven nem értik egymást. Ennyi nyelvvvel Lingó, FiXa Bolygó legjobb nyelvésze sem tudott mit kezdeni, ezért a nagy, civilizációk közötti csevegést egyelőre el kellett halasztani. Az adott helyzetben a legtöbb amit Lingó megtehetett, hogy mintákat gyűjtött az egyes nyelvekből. A mintákat most otthon tanulmányozzák. Külön-külön kutatócsoportok vizsgálják és próbálják megfejteni az egyes nyelveket. Már az UFO számítógépe, amelyben a mintákat tárolta, jelezte Lingónak, hogy az egyik nyelv, a 7M, lényegesen eltér a többitől. A szavak nagy törtékekbe, fraktálokba csoportosulnak. Más nyelveknél, ha talált is a számítógép ilyen szócsaládokat, azok sokkal kisebbeknek bizonyultak.

Lingó ezért figyelmét a 7M-mel jelzett nyelvnek szentelte, a mi magyar nyelvünknek. Minden ellenkező híresztelés ellenére, melyben a kanalunk nekünk is jócskán benne van, a magyar a legkönnyebben megtanulható - Lingó szemszögéből: a legkönnyebben megfejthető - nyelv. Ezért jó lesz hallgatózni, mert FiXa bolygóról az első bolygóközi üzenet magyarul fog elhangzani.

Feltételezve csak egy átlagos intelligenciát és hittételektől mentes gondolkodás módot, elvárható volt, hogy a nyelv kutató számítógép a mintaszöveg szavait szó-táblázatba, szó-tárba szedje. További szerkezeti elemek után kutatva, azonnal feltűnt a szótár törtékes (fraktális) szerkezete. A törtékes szerkezet okát kutatva, Lingó hamar rájött, hogy két-három hangból álló szórészek, szógyökök hozzák létre ezeket a szerkezeteket.

Kollegáinak nem volt ilyen szerencséje, a többi nyelvben csak kisebb, töredékes szóbokrokat találtak, sőt azok egy része összezsengett a magyarban megtalált szógyökökkel.

A következő ésszerű feltételezés az lenne, hogy az egy törtékbe, szóbokorba tartozó szavak hasonló jelentéstartalommal bírnak. Könnyű ilyet feltételezni Lingónak, a FiXa legjobb nyelvészének, de mi földi halandók honnan tudnánk ezt? Tudhatnánk, ha a tényeket ésszerűen és okszerűen sorba raknánk. Kísérjük meg, biztosan menni fog.

- * -

Az üzenetek értelmezése

Egyáltalán nem magától értetődő, hogy egy szerkezet üzenetet (információt) hordoz, az pedig különösen nem, hogy mi ez az üzenet.

A szóról, a beszéd eleméről, még csecsemő korban megtanultuk, hogy információt hordoz. Anyánk beszéd hangjai valamilyen cselekedethez kapcsolódtak, ezért szó hallatán mindig beindult az értelem keresés és az utánzás. Amíg az azonos vagy hasonló szavakat azonos vagy hasonló tevékenység követte, a megértéssel még egy csecsemőnek sincs gondja. A legegyszerűbb szavakat így elsajátítva, értve és utánozva, kialakul egy értelemkereső mechanizmus, mely a hallott szavakat értelmezi, tudatosítja.

Hogyan értjük meg az elvontabb fogalmakat jelölő szavakat? Próbáljuk meg megérteni a következő sorozatot. Melyik a következő szám?

1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, ...

Elegendő számú hasonló példa után egyszerűen beugrik a felismerés, hogy a sorozat következő tagja a közvetlenül előtte levő kettő összege: $1+1=2$, $1+2=3$, $2+3=5$, ...

Honnan jött ez az értelmezés? Az agyunkból vagy magából az üzenetből? Az értelmezés az azonos példák nagy mennyiségéből, az azonos alakúságból (*izomorfiából*) következik. Aki ebben kételekedik vagy nem tudott azonnal rájönni a sorozat következő tagjára az próbálkozzon újra a következővel és látni fogja mennyivel hamarabb érti meg:

1, 3, 4, 7, 11, 18, 29, 47, ...

A szavak értelmezése úgyszintén a hasonló példák nagyszámúságától válik "magától értetődővé". A szavaknál az összeadandók a gyökök, a sorozat elemei a szavak, a sorozat, pedig, a szóbokor:

KöR, KöRet, KöRül, KeRül, KeRet, GöRbül, GöRbület, ...

Az értelmezések szintjei

Megszoktuk, ezért fel sem tűnik, hogy a dolgokat különböző szinteken szemléljük: Ha egy hangyát megfigyelünk közelebbről, azt látjuk, hogy - noha senki sem utasítja - hangyaszorgalommal csinálja a "dolgát". Ha élelemre lel, izgalmában gyorsabban kezd serénykedni annak betakarításán. Izgalmát a közelben császárkálók érzékelik és követni kezdik. Minél nagyobb a lelet, annál nagyobb az izgalom, annál többen csatlakoznak. Magasabb szintről nézve, együtt mozgó csoportosulásokat látunk. El sem hisszük, hogy nem megszervezett és vezényelt csapatokról van szó, hanem lazán össze- és ugyanolyan könnyen szétverődő alkalmi csoportosulásokról.

Bebizonyosodott, hogy a sakk-nagymesterek a táblán lévő bábuk bizonyos csoportosulásait értékelik. Nem minden bábu minden lehető lépését elemzik, hanem először csoportosulásokat, állásokat, állások részleteit elemzik, értékelik és csak azután elemezznek ki néhány konkrét lépést.

A sakkozást az egyedi lépésekkel tanuljuk. A játszmák során kialakul egy sakk-látásmód, melyben az egyes figurákhoz hozzáragad a rájuk jellemző mozgás: egy bástyát sohasem mozdítunk átlósan. További gyakorlással állásokban kezdünk gondolkodni, bábu-csoportosulásokat mozgatunk, helyezünk szembe egymással a táblán – elindulunk a sakk-mesteri létrán felfelé...

Eltudna-e valaki képzelni olyan sakk-oktatót aki megtiltaná a tanítványoknak, hogy sakk-állásokról beszéljenek, aki csak az egyes bábuk szintjén tudja elképzelni a sakkozást? Aki szerint csak az számít, hogy hol áll a bástya és az nem, hogy milyen más figurák veszik körül. Emberileg hogyan ítélnének meg egy ilyen sakk-tanítót?

A magyar nyelv is szintekre osztható: a gyökök, szavak, szóbokrok szintjeire. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai, valamilyen hátborzongatóan rejtélyes, ártalmas, értelmetlen és vétkes indoktól vezérelve, nem tartják fontosnak, hogy a szóbokrok magasabbszintű összefüggéseiben is értelmezzük a szavakat. Önkényesen törölték a nyelv művelőinek mesterfokozatát. Miért?

A hasonló alakú, azonos vagy hasonló gyökökre épülő szavak egy fogalomkörhöz tartoznak. *A szavak értelme a hasonló vagy azonos alakúságból következik.* Azt a szót értjük meg, amelyet viszonyítani tudunk más hasonló alakú szavakhoz. Más nyelvekben a szavak értelmét a szövegekörnyezet, a szótári meghatározások adják – a magyarban a szóbokrok mélyebb összefüggésekre is rámutathatnak:

Fonlat összeBoGoz; BuGlyos sörény; (BuG | GuB): GuBancos szőrű kutya; a szálak egymásba GaBalyodtak; (G>K): virágot BoKorba, BuKréta köt; BéKét köt; lovat megBéKlyóz; BoKát összeakasztva, összeGaBalyítva elBuKtat, ...

Ez a szóbokor évezredek szavakba összesűrített tapasztalatát nyújtja át "ingyért" az odafigyelőnek, például a békéről. Őseink tudták, hogy a *béke* úgy köttetik mint a *béklyó*: *bokánkra kötik* ha *elbuktunk*. Mi ezeket az összefüggéseket Trianonban tanultuk meg, nagyon drága áron.

Azért értjük mert azonos alakú azzal amit értünk

A szóbokor olyan szerkezet, melyet belső, saját elemekből történő építkezés hoz létre. Minden ilyen, saját elemekből felépülő szerkezet formális rendszert alkot. *A formális (axiómatikus) rendszer tételei, a szavak valóságok, a gyökök értelmét úgy igazítjuk, hogy egy következetes rendszert kapjunk.* A szavak egy szigorú, merev vázat alkotnak, melyet a változékony gyökök töltenek ki. A megfogalmazott formális rendszer csak részben köti meg a gyökök jelentését: szabályok vagy újabb alaptételek hozzáadásával a gyökök értelme pontosabban behatárolódik, hasonlóan a pont vagy az egyenes értelmezéséhez a különböző mértanokban.

Minden formális jelrendszer, különösen ha azonos alakúsága kimutatható, valamilyen értelmet kap. A számelmélet fogalmait - a számokat, műveleteket és összefüggéseiket – megértjük, ha feltérképezzük egy jelképekből (typographic symbols) álló modellre. A jelképek füzerei (*string*) alkotják az elmélet tételeit, állításait. *A magyar nyelv*

gyökrendszere a természetes számok összeadásának egy modelljével azonos alakú (izomorf), következésképpen: a magyar nyelv szavai - a gyökfűzések, a gyökrendszer tételei - szótári meghatározás nélkül is értelmesek.

Pontosítsuk egy kicsit ezt az utolsó, nagyon mélyre nyúló következtetést: Az agyban a nyomtatott jelképeket aktiv jelképek helyettesítik. Az egyes agysejtek és nyulványaik jeleket közvetítenek, de nem hordoznak értelmet. Az agysejtek két lehetséges állapota: aktív (*firing*) és passzív (*not firing*), csak *igen* vagy *nem* tárolására/tovabbítására alkalmas. Gondolatok az összetett, összehangolt, alakalmilag együttműködő nagyobb egységekben, sejt-csoportosulásokban jelentkeznek. Nevezzük ezeket az egységként működő agysejt-csoportokat jelképeknek. Gondolatainkat nem a jelek (agysejtek), hanem a jelképek (agysejt csoportosulások) *jelképezik*. A jelképek összekapcsolódásai, ahogyan egyik a másik aktivitását kiváltja (*trigger to fire*), a való (vagy képzelt) világ eseményeit, összefüggéseit utánozzák. A jelképek kötik össze az érzéki vagy gondolati üzeneteket, a külső valóságot **utánzó** események mintájára. *A gondolkodás tehát, ugyanúgy a jelképek azonos alakúságán alapszik, mint ahogy kifejezése - a beszéd - a gyökrendszer azonos alakúságán.*

- * -

FiXán tovább folytatódnak a kutatások. Az 7M kódjelű nyelv gyökrendszere nagy szenzáció lett nyelvész körökben. Nem csoda, hiszen ezzel egy földi nyelv megértése, megfejtése szinte tálcán kínálja magát. Azért a többi nyelvész is lázasan dolgozik a rábízott nyelvvel. Nemcsak a nyelvek belső szerkezetét kutatják, hanem a nyelvek egymáshoz való viszonyát is tanulmányozzák. Az egyik nyelvész, BacHunBudák, hogy saját kutatási területére felhívja a figyelmet, azzal az ötlettel állt elő, hogy az 7M nyelv szógyökei leképezhetők más nyelvek szavaiból **elvonással**. Az elvonás lényege, hogy a más nyelvekből kölcsönzött szavak egy részét levágjuk, és a maradék többől toldalékokkal új szavakat képezünk. A folyamatot gyümölcsfák oltásához lehetne hasonlítani. A kép azonban fölöttébb zavaros, mivel oltani csak már meggyökerezett alanyba lehet. Itt azonban a kölcsönvett alanyba, máshol meggyökerezett töbe oltanánk a hajtást, vagyis az idegen szóból elvonással kapott tőhöz ragasztanánk hozzá a nyelv saját toldalékait. Az ötlet annyira bizarr és természetellenes, hogy senki sem vette komolyan ... FiXa bolygón. Sajnos, Sárgolyónk magyar tájain a bizarr a módi.

- * -

Értékteremtő és értékromboló modellek

Az összeadás és a szóalkotás hasonló műveletek. Az összeadást az első osztályban tanítják. A szóalkotást egy negatív és hamis modell alapján, mint különleges, nyelvújítóknak fenntartott tevékenységet mutatják be. Pedig tanítás nélkül is tudunk szót alkotni vagy első hallásra megérteni az új, gyökökből alkotott szavakat. Példa: Furcsány qurmánya.

Késhegyre menő meddő viták folynak finnugristák, turkisták és más -isták között, miközben generációk nőnek fel anélkül, hogy megtanulnák nyelvünk legelemibb

tulajdonságát: a szóalkotást. A német nyelvre szabott nyelvtannal pedig kalodába szorítják még a mondatképzést is.

Mivel a szóalkotást teljesen nem lehet kizárni a magyar nyelvből, Budenzék ördögi módon a kivonással modellezték nyelvünket. Az összeadás *létrehoz*: ha van egy természetes számunk, mondjuk "1", akkor a többbit leképezhetjük: $1+1=2$, $2+1=3$,...

Kivonni csak nagyobb természetes számból lehet kisebbet, tehát, eleve kell, hogy meglegyenek a számok. A kivonás *nem alkot* új természetes számokat.

Nézzük meg a két modellt példákon.

Az **elvonás** példája a Magyar Érelmezű KéziSzótárból: Szerb nyelven **kopá**=*kapál*, **motiká**=*kapa*, ezért nem lehet a **kopá**-ból származtatni *kapa* szavunkat, hanem a *kapál*-ból elvonjuk az *-l*-t, hogy megkapjuk a *kapa* szót, *kapál - l = kapa*, vagyis olyan szót veszünk ki a *kapál* szóból, amit senki nem tett bele. És mit vonunk el? Az *-l* igeképzőt! amit nem adhattunk hozzá, mert a szerb **kopá**-ból lett a *kapál*. Ami a rosszindulatnál is rosszabb az az, hogy így nem csak a *kapál* lesz, önkényes kinyilatkoztatással, szerb eredetű, hanem a *kapa* is és minden származéka. Mégegyszer, a *kapa* szerbül **motiká**, de az elvonás trükkje alapján, mégis szerb eredetű lesz ez a magyar szó.

Most nézzük meg a pozitív modellt: A KaP, KÉP, KeP, KaR, PeK, PiK, ... gyökhálózat magyar. A KaP~ál, KaP~irgál, el~KaP, KaP~u, KÉP (szűrő eszköz, KÓP~ja, PiK~a), KÉP (kőbe, fába KaPart, KaR~colt rajz), KaR~d, KaR~mol, KeP~tár=PeK~tár, PiK~tor, PiK~túra ... szavak egy szóbokor szavai, a magyar alapszókinszhez tartoznak. A *keptár* bőrből készült, gazdagon hímzett kabát-féle, melynek díszítése Duma-István András moldvai költő/író szerint (DunaTV, Agora), valójában a család *képtára*, kép- és rovásírással lejegyezve. Keptár nélkül nem lehetett nősülni, férjhez menni: a keptár volt a múlt, amire a fiatal pár jövőt építhetett. Felénk a *keptárt* *pektárnak* hívták, innen már könnyű a piktúra szó eredetét megérteni.

A KaP~a > KÉP és az angol **pick** (=csákány, kapa-szerű szerszám); **pick**, **peck**, **carp**, **poke** (=ás, áskál, váj,) > **picture** (=kép) párhuzam, egybeesés és szótüközés véletlenszerűségének az esélye végtelenül kicsi, valójában a **cap-able** (=képes!), **cape** (=köpeny) ki is zárja teljesen a véletlen egybeesést. A KÓP | **poke** szótükör mintájára, jelentéstartalmával idekapcsolódik még az áS | **shove** szótükör is. (Nem véletlenül vezetnek az angolok a másik oldalra! Másképp, ők a képmás.)

Aki esetleg túlzott nemzeti elfogultsággal (nacionalizmussal) vádolna és szívesebben származtatná *kapa* szavunkat idegenből, annak elegendő érvet adtam arra, hogy - egyben új urainknak is benyalva, - legalább az amerikánusból származtassa e szavunkat. Tovább érvelve: míg az elvonás valamit csökkent, lerombol, addig a tükörszimmetria létrehoz, saját (tükör)képére újat teremt.

Biztatásként, ime még két angolos példa (egy nyugati rokon mindig jól jön): A sumér korban az É házat, templomot jelölt, ami É~PüL-t. Angolul **build** (=épít, múltideje (pt) és múltidejű igeneve (pp): built, ejtsd: bild/bilt), be **built** (=épül). Mi azt kérdezzük: mi~BüL É~PüL? Kü~BüL, fá~BuL, FöL~d~BüL. VaLL~ás: a hit téglából épített FaL. A FaL (= **wall**), ami VáLy~ogból FeL~é~PüL és el~VáL~aszt a külvilágtól. Erről a nyelvünkbe be-é~PüL-t tudásról miért nem tudhatunk? Köztudottan *nyelvében él a nemzet*, ezért a két császár által letepert nép nyelvét kell elvenni. Az osztrák hatalom embere tehát nyelvünk szerkezetének építőkockáit, a szógyököket tagadta le. Tétele a mai napig, ahogy a Wikipédia írta pár nappal ezelőttig, „megcáfolhatatlan”.

A sumér É-BIL-E-DE és a mai magyar „épület” szavak építőkockái, hangtani hasonlósága és jelentésbeli azonossága csak délibábos képzelgés lenne? Nem rokonítom

a magyart a sumérhoz, hanem azt állítom, hogy az É-BIL-E-DE a mai *épület* szavunk “akkor és ott” formája, jelképe. (A hangváltozások a lehető legtermészetesebbek: P>B>V>F és D>T.) Az angolban, a fenti két szó mellett, talán még ide sorolható: **fall** (= leesés, beomlás), mint a *fel* ellenkezőértelmű párjával, az *al/alá*-val rokonértelmű szó (night is *falling* = *alkonyodik*); **fill** (=betöm, betölt); **billet** (=szállás, menhely); **wealth** (ingó/ingatlan vagyon). A magyarban, a felsorolt szavak csak csipegetés a szóbokorból. A következő példában a párhuzamon van a hangsúly (megjegyzendőnek találok: régebben az angol kiejtés “fonetikusabb” volt):

szem, szem-ély	eye (=szem), I (=én, az első szem-ély): mindkettő kiejtése 'áj', lerajzolva: <i>ij</i> alakú, ívelt <i>szemhéjak</i>
szemmel érzékelni	seem (=látszik), seemly (=szemrevaló); see (=lát, megnéz, szemügyre vesz)
szem (pl. búzaszem)	seed (=mag, csíra); semen (=ondó, mag)
mag (gömbölyű szem)	kernel (=mag, belső rész, lényeg), cereal (=gabona)
magyar	kelt, celt, gael
látókör, ismeretkör	ken (egymásután: r>I>n , a legtermészetesebb hanghasonulás)

A mag **kiKeL**, aki elhagyja a családi fészket az **útraKeL**, vagy ha végleg, akkor **elKöL**tözik. Nevezhetjük őket **KeLő**-nek, mint a napot, vagy **KeL**t-nek mint a kalácsot (mivel az elköltözés befejezett, múlt). Ezek az útrakelték nem nevezhették többé magukat **MaG**-nak, hiszen a magot elhagyták, de tudták, hogy ők a **mag** népének fiai, tehát új nevük a **KeL**(ő), **KeL**(t) mag-értelmű is lesz az újhazában: **KeR**-nel, csodálatos tökéletességgel utalva egyben arra is, hogy a gömbölyű vagy **KeReK** magról van szó és nem a hosszúkás **seed**=szem-ről. Az hogy Mesterházy szerint eredetileg a **MaG**tól (**MaGyarok**tól) **KeL**etre éltek a **KeL**ták márcsak ráadás, ami erősíti a **KeL** gyök szerepét. Visszafordítva a következtetést: A kelták a mag népéből váltak (keltek) ki. Őseink az őserőt, a Mindenségben mindent intéző örök Törvényt: az Égistent, hímségként jelképezték és fenségesen szép öreg férfi - **aG** - alakkal személyítették. A **Ma** (em-lő, nő, anya) + **aG** ősgyökök adják a **MaG** szógyököt: az **aG** ősgyök tükröződik a **Gael**-ben: **Gaél**(ő). A gyökök nagyon időt állók, hiszen a szavak a mai magyar és angol nyelvből származnak. (1320-ban Skócia teljes nemessége Szkita eredetire hivatkozik egy, XXII. János pápának írt levelükben. A skótok másik kapcsolódása a szkítákhoz András apostol, a szkíta térítő személye. Szent András Skócia patrónusa, a skót zászlón ott látható a Szent András kereszt.)

A fenti három példában felsoroltak véletlen egyezésének esélye szinte nulla. Ha valaki mégis kételkedne: Varga Csaba egy egész könyvre való egyezést gyűjtött össze. És nemcsak az angollal, hanem a göröggel is. Úgy tűnik a portyázások egyetlen célja a szószerzés volt! Jó lenne ha nyelvészeink két szószármaztatás között felemelnék a fejüket, van ugyanis a számukra egy bombám.

Az ausztráliai esőerdők egy rejtett zugában, benszülött barátom, Quinkan, a villám-ember FiXára irányított coolamon tányérja gyújtópontjába helyezett woomerájával sikerült lehalgatni Lingó nyilatkozatát, melyben kétségbe vonja BacHunBudák elvonásos módszerét. Lingó bizonyítja, hogy a gyökökből építkező nyelv a számrendszerhez hasonló formális rendszert alkot. A számrendszer esetében, nem is kell kihangsúlyozni, annyira természetesnek vesszük, hogy *az alaptétel(ek)ből levezetett tételek a rendszerhez tartoznak*. Következésképpen, ugyanilyen természetes, hogy **a magyar alapszókinccs minden szava magyar eredetű, matematikailag bizonyítottan!** (Bővebben kidolgozva lásd Mellár Mihály: *A magyar nyelv gyökrendszerének alapjai* című dolgozatban.)

Gyakorlati (közvetett) tapasztalatok a gyökrendszerről

Az elvonás a magyar nyelvet szóalkotásra képtelen nyelvnek tünteti fel, mely csak kész, idegenből átvett szavakat képes lebontani. A MÉKSz nyelvészei szerint teljes szókincsünk „?”, finn-ugor és egyéb eredetű, szerintük egyetlen magyar szavunk sincs! Szöges elletében ezzel a nemzetellenes tannal, a magyar nem elvon hanem összead.

Összeadja, összeragasztja a gyököket:

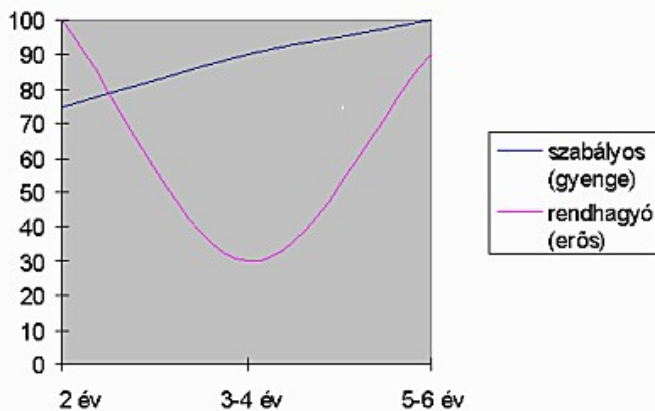
Mindezt néhány gyökből kiindulva, két nagyon egyszerű eljárással:

(i) a gyökök (és képzőhangok) összeragasztásával, illetve

(ii) a gyökök egyes hangjainak megváltoztatásával épült fel teljes szókincsünk.

A gyökök folyamatos szavakba, mondatokba ragasztása olyan egyszerű és természetes folyamat, melynek szabályait már csecsemő korban “felfedezzük”. Megrázkódtatást, visszaesést, valójában a szabálytól való eltérések okoznak. Természetesen, magyarok nem kutatták a gyökrendszeren alapuló nyelvtanulás előnyeit, de közvetve mégis levonhatunk bizonyos tanulságot ebből a **Pléh Csaba és Lukács Ágnes: A szabályok és a kettős disszociációs elv a nyelv agyi reprezentációjában** tanulmányból:

“A magyar irodalomban például MacWhinney (1978) azt mutatta ki, hogy míg a szabályos töveknél (szék, óra) 2.5 éves korban is 89 és 79 %-os a helyes töhasználat (széket, órát), s ez 100 %-ra nő hét éves korra, addig a *kenyér, tükör, ló* töveknél az értékek 12, 0, és 7 %-ról indulva érik el 7 éveseknél a 75, 60, 80 %-ot. MacWhinney (1978) ennek megfelelően az egyik legrészletesebb hierarchikus szabály elsajátítási modellt dolgozta ki, ahol a gyermek először egy őszabályt emelne ki: például, hogy a -T mindig a tárgyrag. Ezt követné a statisztikailag átfogó részszabály megjelenése (nyújtsd meg a magánhangzót, ha a szó rövid magánhangzóra végződik), majd a kötőhangos szabály kialakulása s így tovább. Az elsajátítás menete a szabályok érvényességi körének felelne meg: először a több elemre érvényes szabályok

stabilizálódnának.

Mindez már a huszadik század elejétől, a Stern házaspár (Stern és Stern, 1907) munkájától fogva kiegészült egy jellegzetes fejlődési gondolatmenettel a legkorábbi életkorokra nézve is, elsősorban a germán nyelvek erős (*go-went*) és gyenge (*learn-learned*) múlt idő elsajátítási mintázata alapján. E szerint a gyermeknél a gyakori (többnyire rendhagyó, és a legfontosabb cselekvési területeteket jelölő) alakok jelennek meg előbb, a gyermek eleinte a gyakoriság alapján

elemeket tanul, majd áttérne a szabályalkotásra, először átfogó, majd egyre finomabb szabályokat emelne ki. A szabálykiemelés kritikus korszaka a 4-6 éves életkor, mint az 1. ábra érzékelteti Ervin-Tripp (1964) valamint Bybee és Slobin (1982) nyomán.”

Ha a gyökrendszert tanítanák iskoláinkban, akkor ugyanilyen szabályosan felfelétartó lenne a diákok nyelvtan szeretete és tudása, a mai közutalat helyett. A gyökrendszer ismerete szóalkotásra ösztönözné az embereket, bátrabban, szabadabban fejeznék ki magukat. A kemény, hajlíthatatlan szabályok elvételétől való rettegés helyett szabadon szabdalhatnánk a szavakat – élveznénk a szó-rakás tudományát.

A feltételes mód az előbbi bekezdésben azért kell, mert magyar kísérleteket a magyar nyelv gyökrendszerével kapcsolatban senki sem végezhetett eddig.

Kétféle tudás van: *tényeken alapuló*, közvetlenül tárolható és felhasználható, ismerettári (enciklopédikus) tudás, illetve következtetéseket levonni képes, *összefüggéseken alapuló* tudás, melynek részletei szétterülnek az érzékelhető dolgok feletti jelenségekben (epiphenomenon). A kutatások azt mutatják, hogy a gyerekek önkéntelenül keresik a szavakban az összefüggéseket: a szó- és mondatképzés szabályait. Komoly visszaesést (az ábrán lila vonal) jelent a flektáló nyelvekre jellemző szabálytalan ragozás, amikor a gyerekek meg kell tanulni a (magán)hangzók szabálytalan megváltoztatásával képzett különböző nyelvtani alakokat (go, went, gone). Csak a hetedik életév felé nőnek ki ebből a szabálykereső módból és fogadják el szótári meghatározás szerint (deklaratíván) a szavakat. A magyar gyerekeknél ennek a törésnek nem kellene jelentkeznie, hiszen a szavak szabályosan képezhetők a gyökökből, és a leképzett szavak tényként is rögzülhetnek. A szabályos szóalkotásról sohasem kell lemondani: a meghatározásokon (definíció) és szabályokon (szóalkotás) nyugvó tudás együtt él nyelvünkben. Ha nem is tanítják iskoláinkban a gyökrendszert, azért ösztönösen mégis elsajátítjuk a szó-rakás tudományát, mint ahogy tanítás nélkül elsajátítjuk, ha darabosan is, a fizika tudományát. Senki sem várja, - a Newton-i képletek ismerete nélkül sem - hogy az alma visszaszáll az ágra. Nyelvészeink ellenére még tudományos ismereteket is szerezhettek nyelvünk gyökrendszeréről, elegendő a következő idézetben a szótag helyébe szógyököt képzelünk.

Evidence regarding the importance of syllables in early child language (Bijeljac *et al.* 1993, Jusczyk *et al.* 1995) suggests that the nodes on the auditory map may best be viewed as corresponding to full syllabic units, rather than separate consonant and vowel phonemes. The recent demonstration by Saffran *et al.* (1996) of memory for auditory patterns in 4-month-old infants indicates that children are not only encoding individual syllables, but also are remembering sequences of syllables. (Brian Mac'Whinney **The emergence of linguistic form in time** Carnegie Mellon University, Pittsburgh, PA, 15213, USA)

/A bizonyíték a szótagok fontosságáról a korai gyermeknyelvben (Bijeljac és *mások*, 1993, Jusczyk és *mások*, 1995) azt sugallja, hogy a hallóideg-hálózat csomóit inkább teljes szótagoknak megfelelő egységeknek kell tekintenünk, mint külön mással- és magánhangzó fonémának. Saffran és *mások* (1996) legújabb kimutatása az emlékezet hallóideg szerkezeti sémáiról a négy hónapos csecsemőknél azt mutatja, hogy a gyerekek nemcsak bekódolják az egyes szótagokat, hanem emlékeznek a szótagok sorrendjére is./

Az idézet egyik szereplőjének nyelvében sem játszik a szótag olyan értelemhordozó szerepet mint a magyarban a gyök. Jobb híján, az idézetekből szótag => gyök behelyettesítéssel azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a gyököket a gyerekek már a negyedik hónaptól kódolják és gyökfűzésekbe (szavakba) rakják. A szabályos gyökfűzést gyorsan elsajátítják, iskolás korig a kivételekkel is megbarátkoznak, hogy azután az iskolában, a német nyelvre szabott nyelvtanunkkal, nyelvi nyomorékká neveljék őket. Ennek az idézetnek van még egy, számunkra szinte felbecsülhetetlen értékű mondandója, történetesen, *hogy a gyökök szintjének megfelelően alakulnak az agyban a halló-ideg hálózat csomópontjai*, vagyis, hogy **az agyi jelképek, a beszéd (és gondolkodás) jelkép-szintű egységei a gyököknek felelnek meg**. Ezeket a jelkép-szintű egységeket, a működésben lévő neuronok hálózatát „aktivitási mintának” nevezzük. Egy ilyen minta egy sajátos mentális állapotnak felel meg. Ezt a szintet hittétellel kiiktatni a magyar nyelv tanából olyan rettenetesen aljas gonosztett, melyet a magyar értelmiség, mátol jóindulatot feltételezve, az elkövetkező ezer évben sem tudna jóvá tenni.

Elméleti (közvetett) érvek a gyökrendszer mellett

A kutatások, tehát, egyértelműen (még ha közvetve is) igazolják, hogy a gyököknek megfelelő agyi jelképeken, aktivitási mintákon alapszik a gondolkodás. Mély elméleti megfontolásokból Hofstadter ugyanerre az eredményre jutott:

“Symbols are the hardware realizations of concepts. Whereas a group of neurons triggering another neuron corresponds to no outer event, the triggering of some symbol by other symbols bears a relation to events in the real world – or in an imaginary world. Symbols are related to each other by the messages which they can send back and forth, in such a way that their triggering patterns are very much like the large-scale events which do happen in our world, or could happen in a world similar to ours.” (D. R. Hofstadter *Gödel, Escher, Bach: an Eternal Golden Braid*)

/A jelképek a fogalmak fizikai síkon történő megvalósulása. Amíg egy agysejt-csoport által kiváltott, egy másik agysejtre vetített ingerület keltésnek nincs külső oka, addig egy jelkép működésbe hozása egy másik által, magánviseli a valós – vagy egy elképzelt - világ eseményeihez való viszonyát. Az oda és vissza küldhető üzenetek révén a jelképek oly módon kapcsolódnak egymáshoz, hogy aktivitási mintáik nagyon hasonlítanak a nagyméretű eseményekhez, melyek világunkban történnek, vagy történhetnek egy hasonló világban./

Az értelmezés, ugyanúgy mint összeadásnál, az azonos alakúságból következik, mely az aktív jelképek következtében sokkal összetettebb, szövevényesebb, finomabb, sokoldalúbb és szándékosabb.

A legtöbb mondatban kifejezett gondolat elemi, atomnyi részekből áll. Mik lehetnek ezek a legkisebb gondolati egységek? Ha a gyökökből felépített szavak a valós világ összefüggéseit fejezik ki, ahogy azt bizonyítottuk, akkor a gondolati elemek szintén gyök-szerű agyi jelképek, hiszen gondolataink ugyanazt a valóságot jelenítik meg mint szavaink. Gondolataink ugyancsak egy formális jelképrendszert alkotnak, melynek alaptételei (axiómái) a gyököknek megfelelő agyi jelképek.

“It seems reasonable to think that the brush strokes of language are also brush strokes of thought, and therefore that symbols represents concepts of about this size.”

/Ésszerűnek látszik azt gondolni, hogy a nyelv ecsetvonásai egyúttal a gondolat ecsetvonásai is, következésképpen a jelképek hasonló nagyságú fogalmakat fejeznek ki./

Természetesen Hofstadternél az ecsetvonások a szavak, angol lévén az anyanyelve, de megenged kisebb egységeket is, például a múltidő “-ed” jelét, nem sejtve, hogy az a magyar –(i)T tárgyiasító gyök zöngés változata (T>D). A magyarban a tárgyképzés (fát) mellett használjuk még a műveltető igékben (csináltat), az igék tárgyassá alakításában (épül→épít), melléknévi igenévben (lejár(t) (jegy)) és a múlt időben (írt), a megvalósult, tárgyiasult cselekvés kifejezésére (bővebben Végvárínál). Az angol is, szószerint, birtokba veszi a tárgyiasult cselekvést: I have copied the paper = birtoklom a papir másolást. (Az –(i)T gyök valószínűleg a tenni ige te(sz), di(a), csi(nál), cse(ál) gyökéből alakult ki. Angolul do (did, done)).

Hofstadter, idézett könyvében, a nyelv formális megfogalmazása elől kitér, mivel az angolban ez elég értelmetlen lenne. Valójában minden nyelv formális rendszert alkot: a szavak csak a nyelv más szavaival magyarázhatók. Az angol nyelv formális rendszerében a szó lenne az alaptétel és a szótári meghatározás a tétel (lásd Chomskyt). Ennek a megfogalmazásnak nem lenne semmi hozadéka, semmi több egy jó értelmező szótárnál.

Csakhogy a nyelv formális rendszere nélkül nem lehet megfogalmazni a gondolkodás formális rendszerét sem.

Ezek a problémák ellenére Hofstadter, MacWhinney és mások komoly eredményeket értek el, mint láttuk - ha közvetve is - a szógyökök kutatásában. Magyarul fel sem lehet tenni a kérdést, hogy a gyökrendszer hogyan segíti a szavak megértését és a gondolkodást. A magyar tudományos életben még nem történt meg a rendszerváltás, mármint a Bach-rendszer váltása. Akik ezt a kijelentést túlzásnak tartják, azokat emlékeztetném, hogy Bólyai János, nyelvünk gyökrendszerével kapcsolatos írásai, a mai napig nem láttak napvilágot.

- * -

Ugorjunk most gondolatban vissza FiXa bolygóra. Miért is örült Lingó annyira annak, hogy felfedezte nyelvünk gyökrendszerét? Milyen következtetést lehet levonni a gyökök felfedezéséből? Azt, hogy *az azonos vagy hasonló gyököket tartalmazó szavak, a szócsaládok hasonló jellellyel bírnak, egy fogalomkörbe tartoznak*. Egy ismeretlen nyelv megfejtéséhez, megértéséhez ez a felismerés felér a három nyelvű **Rosetta tábla** megtalálásával.

A megfejtés nem is váratott sokig magára, Lingó hamarosan - ha akadozva is - kezdte megérteni nyelvünket. A gyűjtött minták között talált elég nyelvtani anyagot és azonnal nekilátott, hogy tökéletesítse magyar nyelvtudását. Belemélyedve nyelvtanunkba, kétségbeesve tapasztalta, hogy annak semmi köze nyelvünk belső, ésszerű felépítéséhez! Kénytelen-kelletlen le kellett vonnia a következtetést, hogy a III. Bolygó legésszerűbb nyelvét beszélő nép értelmisége még nem ért fel saját népi bölcselete által megalkotott nyelvéhez, még nem érti saját anyanyelvét. A többi nyelv megfejtése pedig várat magára, ezért FiXa Bolygó kormánya úgy döntött, hogy kivárja amíg a magyar megérti anyanyelvét, mivel más civilizációkkal csak az beszélgethet, aki érti a sajátját. Egyenlőre tehát befelé lehet és kell fordítani az antennákat!

Irodalom:

Douglas R. **Hofstadter** *Gödel, Escher, Bach: an Eternal Golden Braid*

Varga Csaba [*A magyar szókincs titka*](#)

Varga András: [*Ősi magyar nyelvtan*](#)

Mesterházy Zsolt *A magyar bronzkor, Kr. e. 2800-800*

Végvári József [*Ragozó-rügyszó magyar nyelvünk*](#)

Brian MacWhinney *The emergence of linguistic form in time* Carnegie Mellon University,
Pittsburgh, PA, 15213, USA

Pléh Csaba és Lukács Ágnes: *A szabályok és a kettős disszociációs elv a nyelv agyi
reprezentációjában*

Mellár Mihály: [*A magyar nyelv gyökrendszerének alapjai*](#)

Mellár Mihály: [*The formal system of the Magyar Language*](#)

Letöltve a www.osnyelv.hu honlapról